

Voordracht expositie School van Frieswijk

Chris Semmelink

(INLEIDING)

Een verhandeling houden over mijn werk, dat was de vraag van Wim, en of ik dat wilde doen. Voordat ik het wist, zei ik "Ja", en daar zat ik dus aan vast...

Want als snel realiseerde ik mij dat zoiets nog helemaal niet zo eenvoudig is. Waar heb je het in hemelsnaam over, hoe doe je dat, is dat überhaupt interessant om te horen en vind ik het zelf eigenlijk wel wat?

Want eigenlijk vind ik dat, ja, kunst voor zich zelf moet spreken. Een kunstwerk spreekt iemand wel of niet aan; wat is dan het nut van een begeleidend verhaal.

Bovendien, je komt al snel in een soort abstraherend en verhullend taalgebruik vast te zitten en wie zit daar nu op te wachten? En...wat wil ik zelf eigenlijk kwijt over mijn werk, welke verhullende sluiers wil ik wel of niet oplichten? Valt er zowiezo wat te onthullen of komt het toch weer neer op een bekend fenomeen in de kunstwereld, nl: Gebakken Lucht?

Luisteraars, het waren vele vragen die mij kwelden. Maar gaandeweg kwam ik steeds meer op gang en begon ik het ook leuk te vinden om allerlei vragen tegen te komen en daar een betekenisvol antwoord op te vinden. Voor mij was het belangrijk om dit verhaal helder en zoveel mogelijk concreet te houden.

Zoals gezegd vind ik dat kunst geen baat heeft bij interessant-doenerigheid en poeha.

Per slot van rekening is het ook maar een gewoon alledaags vak wat je uitoefent. Maar om stukje bij beetje het ontstaan van een kunstwerk proberen te ontleden, dat is waar ik mijn nadruk heb gelegd tijdens deze verhandeling.

Geachte toehoorders, luister en huiver....

DE AANLEIDING TOT HET SCHILDEREN

De aanleiding tot het schilderen heeft zijn oorsprong in de waarneming, het eerste beeld, het moment van indruk. Dat is vaak letterlijk een indruk vanwege de foto die ik bij zo'n moment maak. In dit moment is er sprake van een soort geluksgevoel: alles klopt op de een of andere manier. In dit minieme ogenblik werken alle zintuigen samen en is er de behoefte om dit moment als beeld te vangen. Er is de wens om de tijd even stil te zetten en om dit korte ogenblik te laten stollen tot iets permanents.

In dit ogenblik zijn een aantal voorwaarden vervuld: er is een gevoel van gelukzaligheid: wat heerlijk dat ik hier nu net, juist op dit moment, ben. De lichtkwaliteit is optimaal: er is een absolute helderheid in de atmosfeer. En daardoor is er een rijkdom aan kleur en vorm ontstaan. Alles tekent zich helder en kleurrijk af: vormen, lijnen, texturen en licht - alles werkt mee in totale harmonie.

Het heeft natuurlijk ook alles te maken met de plek waarop ik me op dat moment bevind. Die locatie heeft nou net dat wat me treft, wat me boeit en vervoert. Het is dat gulle, golvende Toscaanse landschap, dat door laat middaglicht beschenen plein, die straat met gevels, terrassen, mensen...Het is dat onnoembare wat in de lucht hangt, die atmosfeer - letterlijk de "couleur locale" van die plek die me raakt en waar ik iets mee wil.

Ik maak een foto en deze foto wordt de basis voor de compositie van een schilderij. Ik realiseer mij dat deze foto niet "de werkelijkheid" vertegenwoordigt (zo het begrip "werkelijkheid" al bestaat!). Die foto is niet een objectief gegeven maar een eerste, duidelijke keuze, het is een uitsnede van de werkelijkheid. Die uitsnede is gebaseerd op mijn voorkeur voor estetik, voor vorm en inhoud. Dit zijn allerlei "interne" maatstaven die ik in de loop der jaren ontwikkeld heb. Datgene wat ik met mijn foto maak is een compositie in een plat vlak - en daarmee een abstractie van een stuk werkelijkheid.

Die foto is dus eigenlijk een hulpmiddel om de compositie te maken, het is een werktuig net als doek, verf en penselen. Het is goed om je te realiseren dat een foto een op zich staand iets is. Zo werkt bijvoorbeeld ons ruimtelijk gevoel anders dan op een foto te zien is.

Het perspectief van de werkelijkheid komt niet overeen met een foto. Deze veranderde kwaliteit van de ruimtelijkheid speelt ook een rol in mijn werk - in het al dan niet toepassen van perspectief. In mijn composities versterk of verzwak ik deze door het laten wegvallen van begrenzingen of het benadrukken van vormen. Ook in mijn kleurgebruik komt dit tot uiting bijv. in het meer zelfstandig maken van een kleur of de (on)gelijkmatigheid van kleurtonen. *(voorbeeldschilderij)*

De foto die de grondslag vormt voor het schilderij is dus een zeer bewuste keuze. Je kan hem zien als een geënceneerde werkelijkheid. In feite zet ik een moment van waarneming als een scene neer in een optimale belichting.

HET SCHILDERSPROCES

Zoals gezegd is de basis voor een schilderij de foto. Daarna vindt een min of meer planmatig proces plaats; het schilderen. Tijdens dit proces maak ik honderden, duizenden keuzes bijv. technische keuzes (grootte doek, soort penselen). Ook maak ik inhoudelijke keuzes als onderwerp, compositie en kleurgebruik. In dit scheppingsproces kristalliseren ontelbare keuzemomenten uiteindelijk tot een schilderij. Aanleiding was de foto die mijn fascinatie toont; de fascinatie voor de rijkdom van de wereld. Daarna ga ik dus die fascinatie omzetten in een fysiek, concreet gegeven - het schilderij. En het middel daartoe is hoofdzakelijk verf. Ik gebruik de materiaalaspecten van verf en tijdens het scheppingsproces krijgt deze materie vorm en betekenis. De materie wordt tot licht en kleur, er ontstaan vormen en helderheid. Deze transformatie is en blijft voor mij ook een wonderbaarlijke sensatie. Eigenlijk is het een beetje God spelen en je eigen wereld scheppen (al doe ik er vaak langer dan zes dagen over...)

Schilderen gaat natuurlijk niet alleen over puur het opbrengen van verf, niet alleen de technische aspecten zijn van belang. Schilderen is vooral ook iets wat ik fijn vind om te doen - het is een prettig tijdverdrijf. Het gaat voor mij niet alleen om het scheppen van iets moois, ook de zintuiglijke ervaringen vind ik prettig. Het aangename gevoel van met je handen in de materie te zitten.

Ik gebruik olieverf omdat dat een levendigheid heeft die ik mis bij acrylverf en is ideaal voor het groeien en opbouwen van een doek.

De smeuge substantie van verf, de kleur, geur en glans ervan. Het mengen er van met andere mediums (terpentijn, was, oliekrijt).

De sensatie van het ontstaan van allerlei kleuren en mengtonen; wat een wonderlijke wereld! Ook het viezige aspect van verf en vuile peut: het uitgebreide scala aan vlekken op lijf en kleding die het me telkens oplevert - het hoort er allemaal bij en... Ik vind het heerlijk!

Olieverf heeft tijd nodig om te drogen voordat je er op door kunt werken en die tijd gebruik ik om afstand te nemen voordat ik verder ga.

Daarnaast; hoe ik dmv. de verf het schilderij maak, hoe ik de materie gebruik en rangschik. Hoe ik een opbouw maak in gelaagdheden waardoor uiteindelijk een bepaalde huid - oppervlak, textuur ontstaat. En natuurlijk is er de moeite die ik moet doen tijdens het schilderen. De moeite om iets te bereiken of juist niet, de lef om iets wat je hebt gemaakt over te schilderen. Het geleidelijke proces van opbouwen en gedeeltelijk afbreken - het plussen en minnen, zal ik maar zeggen.

Al schilderend ontstaat er dus een nieuw beeld, weliswaar gebaseerd op de waarneming en daar relatief dichtbij, maar toch anders : een nieuw gegeven, een nieuwe werkelijkheid.

KLEUR EN COMPOSITIE

Kleur is een belangrijk aspect van mijn schilderijen. Het is ook datgene wat jarenlang een constante is in al mijn werk. Toch ligt er aan de basis van zo'n kleurrijk doek een hechte compositie ten grondslag. De compositie leg ik al tekenend vast, in lijnen en vlakken waarbij ik de compositie van de foto vaak nauwgezet volg. En natuurlijk, hier en daar verander ik het een en ander. Hier vergroot ik een vorm, en daar laat ik iets weg of verzin ik een beter passend detail. De uiteindelijke voortekening moet kloppend zijn en een hechte, samenhangende compositie opleveren. Ook in deze tekening probeer ik een helderheid te bereiken, er mag zeker rijkdom en overdaad zijn - graag zelfs, maar een overheersende indruk van harmonie en klaarheid vind ik van vitaal belang.

De kleuren geven uiteindelijk de sprankeling, overvloed en warmte aan het schilderij. Ik zet de kleuren op in verschillende lagen; daardoor krijgen zij diepte en rijkdom. Kleuren hebben niet allen een werking van zichzelf, zij verkrijgen ook hun karakter door hun verhouding tot andere kleuren. Daarom moet ik ook in elk schilderij een zoektocht ondernemen om die kleuren optimaal met elkaar in balans te krijgen. Je kan niet simpelweg steeds hetzelfde truukje toepassen, telkens weer moet je een schilderij de tijd en moeite geven om de kleuren op te bouwen.

Het coloriet is een wereld op zich: mijn coloriet is uitbundig, helder, zintuiglijk en eerder mediterraan dan Hollands te noemen. Dit heeft natuurlijk zeer met mijn affiniteiten te maken: Hoezeer liever bevind ik mij in een zonovergoten Italië dan in het door grijze luchten overdekte miezerige polderland.

Mijn coloriet is zoals gezegd helder, overvloedig en opgeruimd te noemen. Zeggen deze kwalificaties iets over het karakter van de kunstenaar, of vertellen zij meer over diens behoeftes en aspiraties?

Veelbetekenend vind ik de uitspraak van de door mij bewonderde schilder Bonnard. Hij zei ooit; "Hij die elke dag fluit is niet altijd vrolijk" en gekoppeld aan zijn geschilderde mediterrane wereld vol kleur en zinnelijkheid is dat een opvallende uitspraak.

En ja - over Bonnard gesproken: hij blijft altijd weer een van mijn schildersvrienden, zijn zinderende wereld vol gloeiende tonen, heftige, botsende tinten. Zijn wonderlijke composities en zijn prachtige intense landschappen, interieurs, portretten blijven steeds boeien, fascineren en inspireren.

Maar terug naar mijn eigen schilderijen. Mijn wereld van kleur. De kleuren die ontstaan door de breking van het licht. Ik probeer dat licht te vangen in een veelkeurige schittering, het heldere licht te breken in een kaleidoscoop van tinten en tonen.

Minieme kleurschakeringen die met elkaar de totale kleurcompositie vormen. En door jarenlange ervaring ontdek je dat door het gebruik van vieze en vuile tinten, heldere tonen extra goed opvallen. En ja, dat donkerte nodig is om het licht te laten schitteren.

En ik merk; in mijn woordgebruik zit een parallel met muziek: tonen, compositie, harmonie, klankkleur. En ook begrippen als dissonant en contrapunt zijn in het schilderen toe te passen. Muziek die ik ook nodig heb om goed te kunnen werken. Maar waar muziek zich beweegt in de tijd, zich ontwikkelt van maat tot maat, uiteindelijk vervliegt zij en laat een herinnering na. Een schilderij zet de tijd stil, laat een moment stollen tot de eeuwigheid, nou ja, voor heel lang in ieder geval.

HET UITEINDELIJKE BEELD

Het uiteindelijke beeld, het schilderij, is een wereld van verf, een afbeelding met een eigen werkelijkheid. Dit uiteindelijke beeld is een neerslag van het werkproces, mijn doorwerking van de oorspronkelijke aanleiding - het waarnemingsmoment. Het is een soort materialisatie geworden van mijn psyche; mijn waarneming, mijn waardes, mijn wezen, mijn keuzes leidend tot dit resultaat. Uiteindelijk is er een beeld ontstaan waarin ik zelf geloof, het is een mentaal beeld, uitgekristalliseerd in verf.

Dit beeld is voor eenieder ook herkenbaar; het is een verwijzing naar de wereld die om ons heen is en waarvan ik de schoonheid laat zien. Het beeld laat een concrete wereld zien en ook als concreet "sediment" van mijn zintuigelijke ervaringen. Ik houd van dat concrete, dat tastbare en van de gevoelens die er voor mij mee verbonden zijn. Voor mij is de expressie van gevoelens binnen het kader van een herkenbaar motief van groot belang. Hoe dan ook is elk beeld een vorm van communicatie, het beeld komt eerst,

daarna de taal. Of zoals de hedendaagse schilder Robert Zandvliet zegt: "Het beeld is van de schilder, de taal is van de criticus".

Als ik naar mijn uiteindelijke beeld kijk, en het samen met mijn andere schilderijen bekijk komen twee constantes duidelijk naar voren.

Eenzijds is dat de helderheid, van compositie en klankkleur, een haast architectonisch bepaalde hang naar structuur en orde. Horizontale en verticale lijnen die evenwicht geven, diagonalen die richting bepalen - uiteindelijk alles in balans.

Daarnaast is het beeld een weergave van atmosfeer, van een kleurrijk soort warmte, een verwijzing naar een romantisch verlangen.

En ja, deze twee elementen zijn natuurlijk klassieke tegengesteldheden in de beeldende kunst. Noem het de tegenstelling tussen architectuur en romantiek, tussen Florence en Venetië, tussen het Apollinische en het Dionysische, verstand en gevoel, orde en chaos. Net als velen voor, met en na mij probeer ik een synthese te vinden tussen de tegengesteldheden. Het is telkens weer een hele strijd, een heerlijk gevecht om deze klassieke synthese proberen te veroveren.

MIJN POSITIE - CONCEPT EN FIGURATIE

Als ik naar hedendaagse kunst kijk valt me op dat deze voor een groot deel wordt bepaald door abstraherende en conceptuele kunst. Kunst waarbij directe herkenbaarheid minder van belang is maar die wordt gekenmerkt door een concept, een idee. Het idee is vaak filosofisch of psychologisch van karakter en heeft een sterke opinie. Dit idee bepaalt in hoge mate het beeld. Ik vind dat vaak de betekenis van de inhoud zo belangrijk wordt gemaakt dat de impact van het beeld naar de achtergrond verschuift. In feite wordt de taal belangrijker dan het beeld en wordt abstractie een doel op zich. De taal is dan een soort noodzakelijke handleiding om de inhoud van het beeld te kunnen vatten. Dit roept bij mij vele vragen op en eigenlijk vind ik dat kunst op die manier een soort illustratie wordt van een idee, een filosofie of maatschappijkritiek ed. Het beeld verwordt m.i. dan tot een soort uithangbord van opinies en dat lijkt mij niet de functie van kunst.

Ik ben zeker niet tegen abstractie; ik vind het wel moeilijk worden als de focus alleen daar op is gericht en dat abstractie tot hoogste doel wordt verheven. Eens te meer als abstractie gekoppeld wordt aan de drang (of dwang?) tot vernieuwing en als dat gezien wordt als de enig ware kunst. Ik heb het gevoel dat in de hedendaagse kunst het vernieuwende te veel centraal wordt gezet en als dogma wordt beschouwd. In de huidige kunstwereld is het vernieuwende al lang geen barricade meer; geen moeilijk te nemen

horde waarbij je ook nog eens verguisd wordt. Vernieuwing is bon ton en een voorwaarde tot het verkrijgen van subsidie. De mantra van eeuwige vernieuwing klinkt mij wat ongepast in de oren. Hoezo steeds vernieuwen; je maakt als kunstenaar toch geen wasmiddel wat steeds NIEUW moet lijken? Van waar toch deze verkokerde kijk?

Nogmaals over abstractie; een van de boeiende aspecten van figuratieve kunst is dat juist daar altijd het spanningsveld is tussen abstrahering en de gegevens uit de werkelijkheid. Bij het schilderen ben ik altijd bezig met vormen te maken die zowel verwijzen naar een bestaand motief alswel dat het ook op zich staande vormen zijn. Hoe lang is een vorm nog een verwijzing naar een boom en wanneer is de vorm volledig abstract geworden. En tot hoe ver wil ik gaan? Dit is een van de vele zeer wezenlijke vragen die zich voordoen tijdens het schilderen.

En ik vind het van het grootste belang dat de beelden die ik maak zonder voorspraak van kunst-taal te genieten zijn voor iedereen.

(AFSLUITING)

Kom ik zo langzamerhand tot het eind van mijn verhandeling.

In het huidige tijdsgewricht is "beroep kunstenaar" op z'n gunstigst een geuzennaam geworden. Op z'n slechtst voelt het meer alsof het jachtseizoen geopend is en dat er met scherp geschoten mag worden. In onze maatschappij is zo langzamerhand elke samenhang verloren. Zingevende fenomenen worden door commercie weggedrukt, de kunst verliest het van het economisch nut.

En...ze hebben gelijk; ik stel: kunst heeft geen economisch nut, of lievere gezegd; kunst heeft niet-economisch nut. Alles wat het leven mooi, leefbaar, rijk en zacht maakt heeft niet-economisch nut (te denken valt aan plezier maken, muziek, liefde, zingen, lekker eten).

Mijn beelden die de schoonheid van de wereld laten zien, vind ik dus ook niet-economisch nuttig! Mijn engagement ligt in het tonen van die schoonheid. Ik weet dat je het najagen van schoonheid een illusie kunt noemen, maar laat mij als kleur-tovenaar, als klein godje in z'n kleine universum maar z'n gang gaan.

Uiteindelijk toon ik de buitenwereld haar schoonste gezicht, door de transformatie via mijn binnenwereld.

Of zoals de zevende Dalai Lama ooit zei in zijn "Lied van het zuivere pad":

"Een beeld in een spiegel, een regenboog aan de hemel en een geschilderd tafereel laten hun indruk na op de geest, maar zijn in essentie iets anders dan wat ze lijken. Kijk diep naar de wereld en zie een illusie, de droom van een tovenaar."

Geacht luister-publiek, ik dank u voor de aandacht en verklaar de expositie hierbij voor geopend! U mag nu gaan kijken!